

In mijn boekje uit 2020 *De ideale universiteit* (Prometheus, 128 kleine pagina's) heb ik het gehad over de taal waarin het hoger onderwijs in Nederland mijns inziens zou moeten worden gegeven: overeenkomstig wat de wet voorschrijft, dus in het Nederlands behoudens specifieke, helder beargumenteerde uitzonderingen. In die geest richtte ik voor mijn ideale universiteit een 'Bureau Nederlands voor buitenlanders' in, met de volgende argumentatie (p. 36-39):

"Te veel mensen gaan, te midden van de razendsnel voortschrijdende verengelsing van onze universiteiten, er min of meer stilzwijgend van uit dat taal een neutraal instrument is, dat je kunt hanteren al naar het je voor dit of dat doel het best uitkomt. Maar dat is een ernstig misverstand.

Onze hele wijze van denken, en daarmee ook wát we zoal denken, wordt mede bepaald en ook mede gevormd door de taal waarin we denken, en geen taal ter wereld stelt ons tot zo rijk, zo ordelijk, zo genuanceerd en zo kritisch denken in staat als de taal waarin we (in de regel door het toeval van onze geboorte) zijn grootgebracht. Het Nederlands is allicht niet inherent superieur aan het Engels of aan welke taal dan ook, het is alleen de taal die we als meisje of jochie al spelenderwijs tot in tal van hoeken en gaten hebben verkend en tot de onze hebben gemaakt. Boven de, pakweg, tien à twaalf jaar lukt het nog maar een enkeling om zich andermans taal echt helemaal eigen te maken op het niveau van de moedertaal.

Wie dit gegeven negeert, die levert zich onherroepelijk uit aan wat wel 'globish' wordt genoemd. Dat is het soort wereld-Engels dat niet per se fout is of per se onbegrijpelijk, maar wel versimpeld, zelfs op zijn best een tikje oneigenlijk, en ook nog eens losgezongen van de specifieke omstandigheden en van de geschreven en ongeschreven gewoonten van het eigen land waar die eigen taal wordt gesproken. Onderwijs in de natuurkunde (...) kan makkelijk in het Engels, want de thematiek is universeel, in elk geval niet aan Nederland gebonden, en de gehanteerde terminologie bestaat zelfs voor een deel niet eens meer in het Nederlands. In zo'n vakgroep kan een verzoek aan hogerehand om Engels als instructietaal te hanteren goed worden gemotiveerd en de vereiste toestemming vlot worden verleend. In de sociale en nog weer sterker in de geesteswetenschappen ligt dat in de regel flink tot radicaal anders ... .

[Universiteiten en HBO]-instellingen zijn er in de allereerste plaats om, gefinancierd als ze voor een substantieel deel worden door onszelf als belastingbetalers, onze *eigen* studenten te bedienen, die dus recht hebben op brede academische vorming in de daarvoor veruit geschiktste taal, namelijk die van onszelf. Wie als Spanjaard of Chinees van ons WHBO-onderwijs wil komen genieten, die is in principe (en onder inachtneming van een afzonderlijke vorm van financiering, waarover meer in hoofdstuk VII) van harte welkom, of het nu is in het kader van het Erasmus-programma van de Europese Unie of voor een volledige studie. Maar algemeen gesproken, en al helemaal voor wat de academische vorming op het eind van het tweede studiejaar betreft, is dat (net als in zo ongeveer elk ander land dan juist het onze) een welkom in de taal van het land waar ze te gast is. Bij ons is dat dus in het Nederlands. Waar steekt die student uit Spanje of China of waar-dan-ook-vandaan haar beheersing van het Nederlands op — dat wil zeggen, een voor onderwijs en academische vorming toereikende mate van beheersing? Wel, daarvoor heeft elke academische laag in den lande een bureau Nederlands voor buitenlanders paraat. Daar wordt door professionele krachten

tegen marktconforme prijzen onderricht in het Nederlands verstrekt. Zonder het behalen van een via dit bureau te verwerven certificaat 'adequaat academisch Nederlands' (waarvan uiteraard naast alle Nederlandse ook alle Vlaamse en Surinaamse studenten zijn vrijgesteld) kan in mijn opzet geen buitenlandse student zich ... inschrijven.

[NB Zowat elke medelezer van de eerste versie van dit boekje is over bovenstaand betoogje gestruikeld – men zag er een uiting in van enghartig nationalisme, en/of van een betreuenswaardig onvermogen om in te zien dat de allang ingeslagen weg naar het Engels als voertaal van onze universiteiten de weg is die we in onze globaliserende wereld nu eenmaal te gaan hebben. Alsof we hier te lande niet aan het doorhollen zijn op een manier die je nergens anders op die globe aantreft (zo stelde de Taalunie net twee jaar geleden vast dat, “met uitzondering van Ierland en het Verenigd Koninkrijk, Nederland het land binnen de Europese Unie [is] waar het Engels het vaakst gebruikt wordt als instructietaal in het tertiair onderwijs. Ook de Scandinavische landen, die de reputatie hebben sterk verengelt te zijn, laat Nederland ruim achter zich”). Alsof, daarnaast, het hoofdmotief voor die radicale verengelsing niet gelegen zou zijn in de perverse prikkel van het huidige financieringssysteem, dat onze universiteiten welhaast dwingt zoveel mogelijk studenten binnen te slepen, en indien niet genoeg uit het eigen land dan maar elders vandaan, hoe meer hoe beter. En alsof, iets persoonlijker, ik niet zelf als onderzoeker al naar gelang het publiek dat ik hoop te bereiken in mijn moerstaal dan wel in academisch, eerst door copy-editors ietwat opgeknapt Engels publiceer. Nee, het is het *onderwijs* waar ik me om bekommer, het onderwijs aan onze eigen studenten, die er recht op hebben om onderwezen te worden in de taal die hun, en trouwens ook hun docenten, van kindsbeen af vertrouwd is. En trouwens: ook zonder in het globish college te krijgen hebben onze eigen studenten plenty gelegenheid om internationale ervaring op te doen, of het nu is via een Erasmus-beurs of een langere studie in het buitenland dan wel, in eigen land, via sociaal verkeer met hun buitenlandse medestudenten.]”

Tot zover hoe het er in mijn ideale universiteit aan toe zou gaan. Minister Dijkgraafs wetsontwerp is, zoals dat in de echte wereld gaat, wat minder ideaal, maar (vind ik althans) meer dan goed genoeg om volle ondersteuning te verdienen. Wel sluit ik me van harte aan bij die eerdere reageerders die zich zorgen maken over volgens dit wetsontwerp aan te vragen uitzonderingen: als daar net zo met de pet naar wordt gegooid als tot nu toe, of als die aan handjeklap in plaats van serieuze, inhoudelijke toetsing worden onderworpen, zijn we nog verder away from home dan we nu al zijn.